

JADWIGA ODORZYŃSKA-KONDEK

IBRKK – Warszawa

„Młodzi 2011” – Raport Kancelarii Prezesa Rady Ministrów

W sierpniu 2011 r. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów opublikowała raport „Młodzi 2011”. Jest to wielowymiarowa diagnoza sytuacji życiowej młodego pokolenia w Polsce, która porządkuje wiedzę na temat młodzieży nie tylko polskiej, ale również w porównaniach międzynarodowych. Założeniem raportu było przekonanie, że młodzież jest jednym z podstawowych „zasobów, na których można opierać strategię budowy nowoczesnego społeczeństwa i państwa”, a także teza o „dużym potencjale innowacyjnym tkwiącym w młodzieży, ważnym zwłaszcza wtedy, gdy przed społeczeństwem stoją wyzwania przeprowadzenia głębokich, gruntownych reform”.

Publikacja jest bardzo szczegółowym opracowaniem wyników badań i analiz dotyczących w zasadzie wszystkich dziedzin życia i funkcjonowania młodych ludzi w społeczeństwie. Na początku zwraca się uwagę na historyczną wyjątkowość okresu, w którym dorastało dzisiejsze młode pokolenie Polaków. Był to czas odzyskania pełnej niepodległości, transformacji systemowej społecznej i gospodarczej, otwarcia się Polski na świat i dostępności do postępu technologiczno-informatycznego, a także zmian sposobu życia rodzin, w których młodzież dorastała, zmian systemu wartości, stosunku do pracy, odpowiedzialności, samodzielności i decydowania o własnym losie. Warunki te, z jednej strony konsumpcjonizm, silne dążenie do podnoszenia poziomu życia, z drugiej otwierający się dostęp do nowych technologii, informacji i tym samym do większych możliwości rozwoju, w znacznym stopniu wpływały na kształtowanie się postaw młodzieży w stosunku do rzeczywistości, w której żyją, do własnego w niej miejsca oraz dążeń i planów życiowych.

Aspiracje, oczekiwania i wyobrażenia dotyczące przyszłego życia są źródłem potencjału innowacyjnego ludzi młodych. Drugi rozdział raportu zatytułowany „Jacy są młodzi?” przedstawia ich jako pokolenie wymagające, ceniące wykształcenie, interesującą pracę, duże pieniądze i ciekawe życie. Niemniej jednak ważna jest dla nich przyjaźń, poczucie bycia potrzebnym, poczucie wspólnoty, szacunek i prestiż. Są bardziej niż dorośli otwarci na indywidualizm, barwność i niekonwencjonalność, ale podobnie jak w pokoleniu rodziców najważniejsze są dla nich sprawy rodzinne i osobiste.

W rozdziale zajmującym się demografią zwrócono uwagę na to, że Polska, przy jednoczesnym zmniejszaniu się dzietności, należy jednak do jednego z najmłodszych krajów UE, co daje jej dużą dynamikę rozwoju aspiracji życiowych i innowacyjności, wymuszając rozwój systemu oświaty i szkolnictwa wyższego i dając jednocześnie nadzieję na wzrost (choćby samodzielnie stwarzanych) miejsc pracy.

Polskę charakteryzuje jeden z najmniejszych odsetków młodzieży szybko opuszczającej system szkolny i jednocześnie bardzo szybki przyrost osób zdobywających wyższe wykształcenie. Osiągnięcia młodych Polaków w europejskich testach PISA (testy umiejętności

w zakresie rozumienia tekstów, matematyki i nauk przyrodniczych) są z roku na rok lepsze i w 2009 r. były wyższe niż średnia w krajach OECD. Jednak bliższa analiza tych wyników wskazuje na duże braki uczniów w samodzielnym myśleniu, myśleniu twórczym i abstrakcyjnym. Innymi słowy, polskie szkoły słabo kształcą innowatorów, wynalazców i twórców, a także nie dają sobie rady z przełamywaniem ograniczeń środowiskowych. Jest to ważna informacja dla twórców programów nauczania nauczycieli.

Kolejny problem poruszany w raporcie dotyczy rynku pracy dla ludzi młodych. Młodzi Polacy wchodzą na rynek pracy później niż inni Europejczycy, ich pierwsza praca wiąże się też z zazwyczaj niskimi dochodami. Udział tej grupy wiekowej w bezrobociu jest istotny i w 2010 r. stanowił ponad połowę zarejestrowanych bezrobotnych. Im niższe kwalifikacje, tym odsetek bezrobotnych jest wyższy. Bariery w znalezieniu pracy jest także brak umiejętności praktycznych, brak umiejętności w samym poszukiwaniu pracy i czynniki zewnętrzne, takie jak zbyt powolny przyrost miejsc pracy czy też brak kapitału na stworzenie własnych przedsiębiorstw.

Jednym z bardzo ważnych przejawów życia, tworzenia własnej pozycji i poszukiwania komfortu jest konsumpcja. Ewolucja zachowań konsumpcyjnych w przekroju czasowym – od zachowań rodziców młodych ludzi aż do ich własnego stosunku do konsumpcji – pokazuje zmianę nie tylko ilości, ale przede wszystkim znaczenia konsumpcji w życiu. Dziś zachowania konsumpcyjne to nie zaspokajanie potrzeb, ale działania pokazujące styl życia, samodzielność, kreatywność, innowacyjność oraz demonstrowanie wartości i jakości życia. Zwiększające się dochody tej grupy wiekowej (dochód rozporządzalny młodych jest wyższy niż w populacji ogółem) czynią z ich konsumpcji istotne zjawisko gospodarcze.

Zaangażowanie młodego pokolenia w życie społeczne i polityczne w kraju jest związane z odczuwaniem wpływu tej sytuacji na ich własne życie. Są oni gotowi raczej do zaangażowania się i uczestniczenia w konkretnych przedsięwzięciach, po których spodziewają się pozytywnych skutków, możliwości czy szans, niż do udziału w zjawiskach ogólnych (takich jak np. wybory). Takie nastawienie daje nadzieję na ukształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego, w którym młodzi ludzie nie będą odmawiali udziału, wiedząc, że ich uczestnictwo pozwoli na osiągnięcie ważnych dla nich celów.

Część raportu poświęcona zdrowiu młodych skupia się na problemach zróżnicowań zarówno regionalnych, jak i społecznych w sposobach dbania o kondycję fizyczną i psychiczną młodzieży. Ważne jest tu nakreślenie obszarów ryzykownych, takich jak nawyki dietetyczne i higieniczne, mogące wpływać na zaburzenia zdrowotne, oraz zażywanie substancji psychoaktywnych. Odczuwane zadowolenie z życia deklarowane przez młode pokolenie jest istotnie wyższe niż w populacji generalnej i tym wyższe, im niższy jest wiek badanych, oni też wykazują więcej optymizmu. Wydaje się, że struktura tej części opracowania, mimo ważności omawianego problemu, jest nie do końca klarowna. Połączono bowiem problemy zadowolenia z życia i posiadania energii życiowej z chorobami psychicznymi, pobytami w szpitalach psychiatrycznych i dynamiką psychicznych zaburzeń, co nie jest uzasadnione ani na poziomie związku, ani zbieżności w populacji generalnej. Szeroko rozumiane zadowolenie z życia jest osobnym polem badawczym, zaś choroby i zaburzenia psychiczne stanowią odrębny problem dotyczący określonej grupy osób. Podobna uwaga odnosi się do części dotyczącej zagrożeń, połączonych z samobójstwami (nie do końca rozróżnione przyczyny i skutki, a nie zagrożenia), oraz spraw niepełności młodych par.

Rozwarstwienie społeczne oraz problem biednych i bogatych to w opinii młodych istotne i niekorzystne zjawisko społeczne. Większość badanych ocenia różnice między najwyższymi a najniższymi dochodami jako zbyt duże. Zwracają oni jednak uwagę na wpływ własnych starań i działań na ich pozycję dochodową i wskazują na bierność zawodową jako ważną przyczynę podziałów cywilizacyjnych.

Na koniec autorzy raportu przedstawiają 35 rekomendacji dla polityki rządu. Rekomendacje te bezpośrednio wynikają z wniosków i analiz z badań przedstawionych w opracowaniu, a dodatkowo – oprócz zwrócenia uwagi na wagę czy wręcz konieczność nadania polityce wymiaru generacyjnego i skupionego na młodym pokoleniu – są to w większości rekomendacje operacyjne, wskazujące konkretne zadania do wykonania. Ten aspekt nadaje raportowi szczególną wartość merytoryczną. W dziedzinie edukacji podkreślona została konieczność stworzenia warunków edukacji umożliwiających: wyrównywanie różnic środowiskowych, wprowadzanie nowych technologii, stworzenie skutecznego doradztwa zawodowego, poprawienie jakości studiów wyższych i pomoc stypendialną oraz możliwe zniwelowanie różnic regionalnych. Zalecenia dotyczące rynku pracy koncentrują się na aspektach prawnych umów zawieranych z ludźmi rozpoczynającymi pracę, wspieraniu i promowaniu przedsiębiorczości, elastyczności pracy i zmniejszaniu kosztów zatrudnienia. Rekomendowane jest również upowszechnianie konkretnych rozwiązań umożliwiających łączenie pracy z opieką nad dziećmi, zwiększenie możliwości opieki instytucjonalnej nad dziećmi i wsparcie opieki zdrowotnej w szkołach. W ramach obszaru zdrowotno-opiekuńczego zaleca się też wspieranie dietności, zmiany w zasiłkach rodzinnych i w opiece nad niepełnosprawnymi oraz wspieranie działań umożliwiających uzyskanie mieszkań dla młodych rodzin. Podkreślono znaczenie kultury w rozwoju ludzi młodych, zalecając stworzenie warunków nie tylko do korzystania z dóbr kultury, ale też do jej tworzenia. Ostatnia grupa rekomendacji dotyczy bodaj najważniejszej dziedziny, jaką jest aktywizacja młodego pokolenia do działań na własną rzecz, współpracy, współdecydowania i wpływu na własną przyszłość. Chodzi tu o stworzenie mechanizmów udziału i konsultacji w tworzeniu i wprowadzaniu decyzji w sprawach młodych, uczestnictwa ich w różnych gremiach demokratycznych i aktywizowania działalności obywatelskiej.

Raport „Młodzi 2011” ma niezwykłą wagę dla wszystkich wymiarów funkcjonowania kraju, zarówno obecnie, jak i w przyszłości. Ludzie dziś młodzi w niedługim czasie będą tworzyli gospodarkę, politykę i szeroko rozumianą przyszłość dla kraju i Europy. Dlatego należy go traktować jako pierwszy krok do systematycznych, rozszerzanych i pogłębianych regularnie badań w tej dziedzinie. Jednym z bardzo ważnych wniosków płynących z raportu jest określenie ludzi młodych jako pokolenia konsumpcyjnego, usytuowanego między nastawieniem „być, aby mieć” lub „mieć, aby być”. Jest to bardzo ważny dylemat generacji potransformacyjnej. Pogłębianie badań nad konsumpcją tej grupy wiekowej ma duże znaczenie nie tylko z punktu widzenia rozwoju rynku, ale przede wszystkim dla zbadania wszystkich pośrednich funkcji konsumpcji, jakie pełni ona w kształtowaniu zachowań młodego pokolenia, jego wartości, motywów działania, możliwości uogólnionego spojrzenia na własne życie oraz sytuację społeczno-ekonomiczną kraju, w którym żyje, i gotowości działania na rzecz jego rozwoju.

Ponadto, raport ten powinien stanowić otwarcie pełnego programu badawczego, skoncentrowanego szczególnie na problemach:

- aktywizacji ludzi młodych – diagnoza akceptowanych aktywności, potrzeby w zakresie ułatwiania i motywowania do aktywności, oczekiwania wspierania naturalnej energii do działania na własną rzecz,
- otwartości na innowacje i akceptowania działań innowacyjnych – badanie barier i możliwości ich pokonywania w działaniach innowacyjnych,
- wdrażania ludzi młodych do życia społeczno-gospodarczego – badanie gotowości, wymagań, oczekiwanej współpracy, tworzenie postaw obywatelskich.

Raport „Młodzi 2011” podejmuje bardzo ważny i trudny temat, opisując pierwsze pokolenie Polaków wychowane w wolnym państwie demokratycznym, z wolnorynkową gospodarką, a jednocześnie żyjące w rodzinach i dorosłym otoczeniu, które musiało znaleźć się i zorganizować swoje życie w nowych okolicznościach polityczno-ekonomicznych. Warunki dorastania tej młodzieży były inne niż tej, która żyła w jednorodnej pod tym względem sytuacji. Przedstawiona w raporcie analiza wskazuje jednak, że ludzie młodzi w Polsce pod względem swoich dążeń, możliwości i potencjału nie różnią się od rówieśników w innych krajach Europy.